

ความเป็นมาของบท “โนกอร์เรีซ” เพลงชาติเขมร: การศึกษาเบื้องต้น

ธิปัตย์ บัวคำศรี

บทความนี้ ผมจะกล่าวถึงความเป็นมาของบทโนกอร์เรีซ [สรภมภ์-นครราช] ซึ่งเป็นเพลงชาติของกัมพูชาสมัยก่อนรัฐประหารของ นายพล ลน นล ในวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ.1970 ภายในกว่าสองทศวรรษหลังจากนั้น กัมพูชาก็มีเพลงชาติอีก 3 เพลง เปลี่ยนไปตามรูปแบบการปกครองประเทศ (ดู ศานติ, 2547) ก่อนที่จะกลับมาใช้บท โนกอร์เรีซ เป็นเพลงชาติอีกครั้ง ในสมัยพระราชอาณาจักรที่ 2 ซึ่งเริ่มขึ้นใน ค.ศ.1993

งานศึกษาเพลงชาติกัมพูชาในภาษาไทยซึ่งน่าจะเป็นงานชิ้นเดียวที่มีอยู่คือ บทความของ ศานติ ภักดีคำ ชื่อ “เพลงชาติกัมพูชา ความแตกต่างทางการเมืองในจุดร่วมแห่งอดีตที่รุ่งเรืองของพระนคร” ตีพิมพ์ในวารสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือนกันยายน พ.ศ.2547 บทความดังกล่าวไม่ได้เน้นถึงประวัติความเป็นมาของบทเพลงชาติ หากให้ความสนใจแก่ “จุดร่วม” ของเพลงชาติทั้ง 4 เพลง ของกัมพูชา ซึ่งได้แก่ พระนคร ดังที่ ศานติ เสนอไว้ในบทสรุปว่า

บท :

สมเด็จพระมหาสมณธรรมาธิบดี จวน ฌาต โชตญาโณ

ล่าง :

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (ซ้าย)
และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทนต์มณี (ขวา)

“จะเห็นได้ว่าการนำเสนอ “พระนคร” ในเพลงชาติกัมพูชาที่แตกต่างกันไปในตามระบอบการปกครองของประเทศนั้น แม้จะมีการเปลี่ยนแปลง “อุดมคติ” ของรัฐ แต่ยังคงอ้างอิงกับการโยยหาอดีตของเมือง “พระนคร” อยู่เสมอ” (ศานติ, 2547: 143. เน้นตามต้นฉบับ)

การเน้นเฉพาะที่ตัวบทโดยมองข้ามประวัติความเป็นมาของเพลงชาติ ทำให้ได้ข้อสรุปแบบที่อิงกับพระนครเป็นหลัก หรือเข้าลักษณะอย่างที่ผมเรียกว่า Angkor Myth ซึ่งผมใช้ในบทความถึงการที่ พระนคร (អង្គរ - Angkor) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนครวัด (អង្គរវត្ត - Angkor Wat) เป็นสิ่งที่ครอบงำความคิด ความเชื่อ มุมมอง ของนักวิชาการด้านเขมรศึกษา คำอธิบายใดๆ มักถูกเชื่อม โยง ลาก เข้าไปสัมพันธ์กับพระนครและนครวัดเสมอ (เกี่ยวกับ Angkor Myth ดูรายละเอียดใน ธิปไตย, 2548: 47-58)

ในบทความนี้ ผมจึงจะพยายามแสดงให้เห็นว่า บท *โนกอร์เรียม* เมื่อแรกมีนั้นไม่ใช่เพลงชาติ ไม่ได้มุ่งหมายสำหรับใช้เป็นเพลงชาติ แต่เป็นเพลงสำหรับกษัตริย์ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วจึงมุ่งที่จะสรรเสริญพระบารมีพระเจ้ากรุงกัมพูชาซึ่งหมายถึงองค์พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ไม่ใช่การ “นำเสนอความสำคัญของ “ระบบกษัตริย์โบราณ” ไปพร้อมๆ กับการกล่าวถึง “มหานคร” หรือ “พระนคร” ในฐานะพระผู้สร้างคามยิ่งใหญ่ของเมืองพระนคร” (ศานติ, 2547: 143. เน้นตามต้นฉบับ)

ผมจะเสนอไว้ในตอนท้ายความด้วยว่า บท *โนกอร์เรียม* ในเวลาที่เป็นเพลงชาติ เป็นสิ่งสะท้อนความคิดในเรื่องชาติของสมเด็จพระสีหนุ แต่ยังไม่ขยายความ จะขยักเอาไว้เสียก่อนอย่างนั้น

ผมจะเริ่มต้นจากคำถามพื้ๆ ที่ว่า ใครเป็นผู้นิพนธ์ทำนองและเนื้อร้อง บทเพลง *โนกอร์เรียม* ก่อนที่จะโยยคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแต่งทำนอง

และเนื้อร้อง รวมถึงตัวบท โนกอร์เรียช กับทั้งบริบทต่างๆ เข้ากับประเด็นหลักของผมในบทความนี้

ผู้พิมพ์ทำนองบทโนกอร์เรียช

ประวัติบทโนกอร์เรียชเพลงชาติเขมร เรียบเรียงโดย จาบ ปิน อธิบดีกรมชุมนุมชนบธรรมเนียมเขมรในพุทธศาสนบัณฑิตย์ กระทรวงธรรมการ กล่าวถึงกำเนิดของทำนองบทเพลง โนกอร์เรียช ว่า แต่งขึ้นในราว ค.ศ.1938 ตรงกับแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระสวีสวาทภูมิวงษ์ ผู้พิมพ์คือพระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามิตในเวลาก่อนทรงราชย์ ร่วมกับครูสอนดนตรี ชาวฝรั่งเศส ในเวลานั้นพระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามิตมีหน้าที่ตรวจตราราชการอยู่ในพระบรมราชวัง (ฮาป ธิธ[จาบ ปิน], 1995: 1)

ถ้ารับความที่ จาบ ปิน เขียนไว้ ก็จะได้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแต่งทำนองบทเพลง โนกอร์เรียช 2 นาย เป็นเจ้านายเขมรองค์หนึ่ง กับชาวฝรั่งเศส คนหนึ่ง แต่มีที่ขัดข้องอยู่ว่าจะไม่เป็นเช่นนั้น

เหตุให้สงสัยมีอยู่ 2 ประการ ประการหนึ่งคือ เรื่องนี้อาจจะเป็นการถวายพระเกียรติย้อนหลังแด่พระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามิต เพราะใน ค.ศ.1959 อันเป็นเวลาที จาบ ปิน เรียบเรียง ประวัติบทโนกอร์เรียชเพลงชาติเขมร นั้น พระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามิต (ครองราชย์ ค.ศ.1955–1960) อยู่ในราชย์

ประการหนึ่งอยู่ตรงในเวลาซึ่ง จาบ ปิน ว่าพระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามิตทรงพระราชนิพนธ์ทำนองเพลง โนกอร์เรียช นั้น ทรงดำรงพระยศเป็น กรมขุนวิสุทธิขัตติยวงษ์ นโรดมสุรามิต ที่กลาโหม พิภักดินาวามหาธิบติอุดมกรมพาหุ เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ เกษตราธิราช ลิปปีการ และพาณิขการ (Jeldres, 2003: 46) ขณะที่ตัวผู้รับผิดชอบราชการพระบรมราชวังโดยตรงในเวลานั้นคือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าวังวรเวียงชัย จวน

พระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามริต ประสูติเมื่อวันที่ 6 มีนาคม ค.ศ.1896 ณ กรุงพนมเปญ เริ่มเรียนภาษาเขมรที่วัดนวมุณีราม และเรียนภาษาฝรั่งเศสที่โรงเรียนฟรานซิส การ์นิเยร์ และอนุกูวิทยาลัยสิสุวดีที่กรุงพนมเปญ ก่อนจะไปศึกษาจนจบมัธยมศึกษาทุติยภูมิที่วิทยาลัยชาสูลโลบาต์ นครไซ่ง่อน กลับมาทำราชการในที่ราชองครักษ์ (Aide-de-Camp) และล่ามประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระสิสุวดี (ครองราชย์ ค.ศ.1904-1927) ตั้งแต่ ค.ศ.1918-1925 และเป็นราชเลขานุการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระสิสุวดีมูนีวงศ์ (ครองราชย์ ค.ศ.1927-1941) ตั้งแต่ ค.ศ.1927 เข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ เกษตราธิราช สิบปีการ และพาณิชย์การ ในวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ.1929 และรับสถาปนาเป็นที่กรมขุนวิสุทธิขัตติยวงศ์ ในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1931 (Jeldres, 2003: 44-46)

สมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย ชื่อตัวว่า จวน เอกสารบางแห่งออกชื่อว่า ออกญาวัชรเวียงชัยจวน เกิดเมื่อ ค.ศ.1865 ในตระกูลสามัญชนเชื้อสายจีน และอาจจะมิใช่เชื้อสายเวียดนามด้วย (Nepote and Dy, 1981: 75, fn.21) มีโอกาสเรียนภาษาฝรั่งเศสที่กรุงพนมเปญ และได้รับเลือกให้ไปเรียนหนังสือในวิทยาลัยที่ไซ่ง่อนตั้งแต่ยังเป็นวัยรุ่น จวนกลับเข้ามาทำงานกับระบบการปกครองของฝรั่งเศสใน ค.ศ.1883 และก้าวหน้าในหน้าที่การงานอย่างรวดเร็ว คือใน ค.ศ.1891 ก็ได้เป็นที่ รองเลขานุการเสนาบดีสภา อีก 8 ปีต่อมา (ค.ศ.1899) ก็เป็นที่ เลขานุการเสนาบดีสภา กระทั่ง ค.ศ.1903 ก็ได้เป็นที่ สมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย อธิบดี พิภักดีศฤงคาร อุดมกรมพาหุ เสนาบดีกระทรวงพระบรมราชวัง พระคลังมหาสมบัติและรงนา เสนาบดีกระทรวงวังและว่าการคลังมหาสมบัติ (Kiernan, 1985: 29-30 และ Osborne, 1997: 241, 245, 249, 251)

เมื่อดูโดยหน้าที่รับผิดชอบ สมเด็จพระเจ้าฟ้าวังวรเวียงชัย จวน กำกับ ราชการทั้งในส่วนกระทรวงพระบรมราชวัง และงาน รจนา หรือศิลปากร¹ ก็ควรจะต้องเป็นธุระของท่านที่จะต้องแต่งเพลงหรือจัดให้ครูเพลงแต่งเพลง ขึ้นถวายหากเป็นพระราชประสงค์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่าท่านมีนิสัยทาง หนังสืออยู่ เคยมีงานเขียนเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี แลสนิทสนม พื้นบ้านและชาติกออาจจะดูว่าไกลจากการแต่งทำนองเพลง แต่ถ้าเปรียบกับ กรมขุนวิสุทธิวิฑิตยวงษ์แล้ว ไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระองค์จะเฝ้พระทัยทั้ง ทางหนังสือหรือศิลปะแต่อย่างใด แต่การณ์เป็นว่า บท โนกอร์เรยช นี้ กลับมี ชื่อกรมขุนวิสุทธิวิฑิตยวงษ์ว่าเป็นผู้แต่งทำนองร่วมกับครูดนตรีชาวฝรั่งเศส

ข้อที่จะไขความขัดข้องตรงนี้มีอยู่ 3 ประการ

ประการแรกอยู่ตรงความเป็นมาของดนตรีแบบตะวันตกซึ่งเข้ามาใน กัมพูชาตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยมีการกล่าวถึงกลุ่มนักดนตรีชาว ฟิลิปินส์ที่ถูกส่งเข้ามายังราชสำนักกัมพูชาในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพื่อ บรรเลงเพลงสำหรับกองทหาร ทั้งเพลงมาร์ช (march) เพลงสรรเสริญ สดุดี

¹ ตำแหน่งของจวนที่ว่าเป็น เสนาบดีกระทรวงพระบรมราชวัง พระคลังมหาสมบัติและรจนา นั้น รจนา อาจรวบแปลเป็นไทยได้ว่า ศิลปากร ด้วยว่า រចនា [รจนา] ในภาษาเขมรว่าเป็นคำนาม แปลว่า การตกแต่ง; การทำให้วิจิตรต่างๆ; การเรียบเรียงให้ต้องตามระเบียบแบบอย่าง; การแต่ง ข้อความตามระเบียบ (โธนาสุทฤษฎี ภาคธี ๒-พ.ศ. 1968: 971) ส่วนพจนานุกรมภาษาเขมร-อังกฤษ ที่ โรเบิร์ต เค ฮีตลีย์ จูเนียร์ (Robert K. Headley, Jr.) เป็นบรรณาธิการว่าเป็นคำนาม แปลว่า arts, fine arts; artistic decoration; proper arrangement or composition (Headley et al, 1977: 800) เบน เคียร์แนน (Ben Kiernan) ซึ่งใช้หลักฐานจาก หนังสือพิมพ์นครวัด (Nagaravatta) และ Bulletin Administratif du Cambodge ไม่ได้กล่าวว่าจวนได้ว่าการศิลปากรด้วย (Ben Kiernan, 1985: 29) แต่มีหลักฐานว่าจวนจะได้อำนาจการศิลปากร ในปีใดไม่ปรากฏ แต่เมื่อ สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเสด็จไปกัมพูชาใน ค.ศ.1924 ทรงกล่าวไว้ว่าจวนเป็นเสนาบดี กระทรวงวังและว่าการคลังมหาสมบัติ อีกทั้งได้ว่าการกรมศิลปากรอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย (สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2545: 236)

(anthem) และเพลงแตร (fanfare) กับทั้งมีการฝึกหัดดนตรีแบบตะวันตกในพระบรมราชวังด้วย เพลงของกลุ่มนักดนตรีดังกล่าวได้รับความนิยมอย่างมากและเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “เพลงมะนิลา” (เพลงโยนี- Manila music) และใน ค.ศ.1913 ราชสำนักกัมพูชาก็จ้างชาวฝรั่งเศสเข้ามาเป็นครูฝึกหัดวงเพลงฟิแนฟรในพระบรมราชวัง (วงโยนี-ปวงโยนี-ปวงโยนี-ปวงโยนี – Royal Fanfare) (Modern Khmer Music, 2002: 195)

ดนตรีแบบตะวันตกในกัมพูชาจึงมีที่มาซึ่งสัมพันธ์กับกองทหาร และยังมีสถานะเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องราชูปโภค (Modern Khmer Music, 2002: 195) จึงเป็นไปได้ว่าจะถูกแยกออกมาต่างหากจากงาน รจนา ที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน เป็นผู้รับผิดชอบ งานดนตรีจึงอาจจะอยู่ในความดูแลของกรมขุนวิสุทธิขัตติยวงษ์ นโรดมสุรามฤต ซึ่งว่าการกลาโหม และรั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ

ประการต่อมาคือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน เป็นบุคคลผู้ทรงอำนาจอย่างมากในกัมพูชา สมเด็จพระสันตปาปาได้กล่าวถึงจวนไว้ว่า “(เป็น)ราชาองค์น้อยๆ อย่างแท้จริง ทรงอำนาจดุจเรสิดังซูเปรีเออร์ (Residents-Superieus)” (Les Paroles de Samdech Preah Norodom Sihanouk, cited in Kiernan, 1985:30) และสมเด็จพระปรมหาราชานุภาพ (2545: 240) ก็ทรงกล่าวถึงจวนไว้ว่า “สังเกตแต่คุณค่าใหญ่ยิ่งกว่าบรรดาใครๆ ในข้าราชการเขมรทั้งนั้น”

อำนาจและคุณค่าที่เหนือกว่าใครทั้งนั้น ทางหนึ่งนำมาซึ่งผู้เคารพยำเียง ทางหนึ่งนำมาซึ่งศัตรู และสำหรับศัตรูของสมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน แล้ว สมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน เป็นบุคคลที่น่ากลัวซึ่งใช้ความสัมพันธ์ที่มีกับฝรั่งเศสและตำแหน่งที่ทรงอำนาจของตนในพระบรมราชวังให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง (Vickery, 1977: 40)

ผมเองไม่สงสัยว่า พระวรวงศ์และขุนนางเขมรจำนวนหนึ่งจะไม่นิยมชมชอบสมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน ความรู้สึกดังกล่าวเห็นเป็นรูปธรรมใน ค.ศ.1941 ดันแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุวรมัน เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน ถูกกดดันให้ต้องเกษียณอายุราชการ แม้ว่าผู้ทรงสิทธิ์ในการเขี่ยจวนออกจากตำแหน่งจะเป็นฝรั่งเศส แต่ไม่น่าสงสัยว่าข้อเรียกร้องนั้น จะมาจากปากข้างกษัตริย์พระองค์ใหม่

ในเวลาไล่ก้นกับที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน ต้องพ้นจากหน้าที่ราชการ กรมขุนวิสุทธิขัตติยวงษ์ก็ต้องพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีไปเช่นกัน ต่างกันที่จวนกลับไปนอนเล่นที่บ้าน แต่กรมขุนท่านได้งานใหม่เป็นที่ปรึกษาอาวุโสในพระองค์พระเจ้ากรุงกัมพูชาพระองค์ใหม่ (Jeldres, 2003: 46) และแม่ลูกและโอรสของจวนและกรมขุนวิสุทธิขัตติยวงษ์จะมีหน้าที่การงานมั่นคงเหมือนกัน โดย จวน ฮล ลูกของ จวน ได้ตำแหน่งเลขานุการเสนาบดีสภา 6 ปี ก่อนหน้านี้ แต่ความต่างอย่างฉกรรจ์อยู่ที่โอรสในกรมขุนวิสุทธิขัตติยวงษ์ได้ทรงราชย์เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชา ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุวรมัน และกรมขุนวิสุทธิขัตติยวงษ์ก็ได้รับการเฉลิมพระนามเป็น สมเด็จพระบรมราชาธิบดี วิสุทธิขัตติยวงษ์ (Jeldres, 2003: 46)

ผมคิดว่าความ得意ฉฉที่ที่เจ้ากรุงกัมพูชาพระองค์ใหม่กับพระวรวงศ์และมนตรีราชการเขมรจำนวนหนึ่งมีต่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน คงมากพอที่จะทำให้พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุไม่โปรดให้แต่งตั้งหรือร้องสำหรับทำนองบท โนกอร์เรียช หากสมเด็จพระเจ้าฟ้าวัชรเวียงชัย จวน เป็นผู้นิพนธ์ทำนองบท โนกอร์เรียช จริง

ประการท้ายที่สุด ซึ่งเป็นคำอธิบายในแบบที่ง่ายที่สุดก็คือ ก็เพราะทำนองของเพลงซึ่งจะได้ชื่อในเวลาต่อมาว่า โนกอร์เรียช นั้น ไม่ได้แต่งขึ้นเพื่อใช้ในทางราชการ เมื่อไม่ใช่เพลงสำหรับราชการ ก็ไม่มีเหตุอันใดที่เกียตกันชื่อของกรมขุนวิสุทธิขัตติยวงษ์ออกจากการมีส่วนร่วมนิพนธ์บท โนกอร์

เรียช ความร่วมมือที่ได้รับจากครูสอนดนตรีชาวฝรั่งเศสก็ไม่ใช่ปัญหา แม้ว่า
จะไม่ได้ทรงกำกับงานด้านดนตรี ด้วยกรมขุนวิสุทธิวัตติวงษ์เป็นพระวงศ์
อันสนิทชิดเชื้อในพระเจ้ากรุงกัมพูชา ทั้งในฐานะที่เป็นพระญาติและเป็น
พระชามาดา²

เป็นอันว่าความที่ จาบ ปิน กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระนโรดมสุราม
ริตในเวลาก่อนทรงราชย์เป็นผู้นิพนธ์ทำนองบทเพลง โนกอร์เรียช ร่วมกับครู
สอนดนตรีชาวฝรั่งเศสจึงฟังขึ้น³

คำกาพย์บทโนกอร์เรียช

ในวันที่ 22 เมษายน ค.ศ.1941 สมเด็จพระศรีสวัดธิ์มุนีวงศ์ เสด็จ
สุรคต ณ เมืองโบโกโก(Jeldres, 2003: 42) 2 วันต่อมา (24 เมษายน)
ราชการอาณานิคมฝรั่งเศสก็เลือกให้นักองค์ราชวงศ์นโรดมสีหนุ ชันษา 19 ปี
ขึ้นเสวยราชย์เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชา (Jeldres, 2003: 54)⁴

การพระราชพิธีราชาภิเษกมีขึ้นในวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ.1941 และ
อีกไม่ถึง 3 เดือนหลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ และสมเด็จพระ
พระราชบิดา วิสุทธิวัตติวงษ์ ก็ทูลอาราธนาให้พระพุทฺธโฆษาจารย์ (จวน
ณาต โชตธยาโณ) นิพนธ์คำกาพย์สำหรับบทโนกอร์เรียช พระพุทฺธโฆษาจารย์
ก็รับอาราธนาและนิพนธ์สำเร็จในวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ.1941 (باب ถิส

² พระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามริตเสกสมรสกับ พระองค์มัจจะสีสวัดธิ์กฤษุมะ (ค.ศ.1904-1975)
พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระสีสวัดธิ์มุนีวงศ์ เมื่อ ค.ศ.1922 (Jeldres, 2003: 48)

³ ในเวลานี้ จนด้วยเกล้าที่จะหาประวัติของครูสอนดนตรีชาวฝรั่งเศสคนที่ว่า

⁴ ดูรายละเอียดเรื่องการตั้งนักองค์ราชวงศ์นโรดมสีหนุเป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชาได้ใน Osborne,
1973

[จาบ ปิน], 1995: 2. และ [พระมุนีโกศล (โสรฮาย)], 2004: 15)

คำกาพย์บท โนกอร์เรียว

ขอพวกเทพดา	รักษามหากษัตริย์เรา
ให้ได้รู้เรื่อง	โดยชัยมงคลสิริสวัสดิ์
เหล่าข้าพระองค์ขอพำนักได้ร่มพระบารมี	
ในพระนรบดี	วงศ์กษัตราซึ่งสร้างปราสาทหิน
ครอบครองแดนเขมร	บุราณเรืองเลื่องลือ ๆ
ปราสาทศิลา	ซ่อนอยู่ท่ามกลางไพร
ควรคำนึงชวนให้ นึกถึงยศศักดิ์มหานคร	
ชาติเขมรดุจหินดำรงวงศ์ละออยยืนหยัดถาวร	
เราหวังซึ่งพร	บุญวาสนาแต่กาลก่อนของกัมพูชา
มหารัฐเกิดมี	ช้านานมาแล้ว ๆ
ครบวัดอาราม	ยืนแต่ศัพทเสียงสำเนียงธรรม
สวดโดยยินดี	รำลึกคุณพุทธศาสนา
จงเราเป็นผู้เชื่อแนในใจจริงตามแบบยายตา	
คงแต่เทพดา	จะช่วยคำจุนบำรุงประโยชน์ให้
แต่ประเทศเขมร	คือมหานคร ๆ

พระพุทธรักษาจารย์ (จวน ณาต โชตญาโณ) ซึ่งสมณศักดิ์สุดท้าย เป็นที่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าราชบัณฑิต สมเด็จพระสังฆราช ชั้นที่ 1 ในคณะมหานิกาย

ประสูติเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ.1883 ณ เขตกำแพงชปือ ในตระกูลกสิกร เริ่มเรียนวิชาหนังสือที่วัดโพธิ์พุทฺธ เขตก๊อณดาล เมื่ออายุได้ 12 ปี อายุได้ 14 ปี ก็บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดแห่งนั้น ก่อนที่จะเข้ามาเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดอุณาโลม สังกัดคณะมหานิกาย กรุงเทพมหานคร ใน ค.ศ.1899 และใน ค.ศ. 1904 เมื่ออายุได้ 21 ปี ก็อุปสมบทเป็นพระภิกษุในคณะมหานิกาย ณ วัดโพธิ์พุทฺธ ก่อนจะกลับมาจำพรรษา ณ วัดอุณาโลม ถึง ค.ศ.1910 ก็ได้รับสมณศักดิ์ที่ พระปลัดสากยบุตติย ปลัดในพระสาทยวงษ์ นุด ก่อนที่จะได้รับสมณศักดิ์ที่ พระครูสังฆสัทธา ฐานานุกรมสำหรับเอกในสมเด็จพระสังฆราช เติงคณะมหานิกาย ใน ค.ศ.1912 (ฤๅษีเภาสณ (สุร ภาว) [พระมุณีโกศล (ไชร์ ฮาย)], 2004: 2-3, 8)

คณะสงฆ์กับพวคาแบ่งออกเป็น 2 คณะ คือคณะธรรมยุติซึ่งนำเข้ามาจากสยามใน ค.ศ.1854 (Vickery, 1977: 39 และ Edwards, 1999: 263) และคณะมหานิกายซึ่งเป็นสงฆ์คณะดั้งเดิม คณะธรรมยุติในกัมพูชามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักเช่นเดียวกับที่เป็นในสยาม แต่ไม่ได้มีบทบาทในการนำความทันสมัยมาสู่สังคมกัมพูชาดังเช่นที่เป็นในสยาม (Osborne, 1997: 255) หากบทบาทดังกล่าวกลับตกเป็นของคณะมหานิกาย

ความเคลื่อนไหวที่สำคัญของคณะมหานิกายเกิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อมีการตั้งโรงเรียนบาลีขึ้น ณ กรุงเทพมหานคร ใน ค.ศ.1914 (ฮาธ์ บัธนี [จัน ปุณนี], 1999: 130-133) ครูจำนวนมากในโรงเรียนบาลีเป็นพระหนุ่มหัวสมัยใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวิทยาศาสตร์ตะวันตกและนิยมการวิพากษ์รวมทั้งต้องการให้มีการทำความเข้าใจคัมภีร์ทางศาสนาอันใหม่ (Kiernan, 1985: 3-4 และ Steinberg, 1985: 70) ในทศวรรษที่ 1920 ก็เกิดความขัดแย้งกันขึ้นในคณะมหานิกาย ระหว่างกลุ่มธรรมเก่า (ฌยิฮา) หรือสงฆ์จาริต กับกลุ่มธรรมใหม่ (ฌยิปี) หรือสงฆ์ปฏิรูป ประเด็นของความขัดแย้งเป็นเรื่องของการตีความพระธรรมวินัย โดยที่กลุ่มธรรมใหม่ ตีความโดยอิงกับ

พระไตรปิฎกเป็นหลัก ความขัดแย้งนี้ยุติลงด้วยการแทรกแซงของฝรั่งเศส (ส.มุขประยาธสุมิตติ (บุญ ชาติ วัฒนา, [สมเด็จพระมหาสมณเจ้า (ฮวด ตาด วชิรปัญญา]), 1993: 9-35) และหลังจากนั้นพวกธรรมใหม่ ก็ก้าวขึ้นมามีบทบาทนำในคณะมหานิกาย

พระครูสังฆัตถา จวน ณาต เข้าไปเป็นครูโรงเรียนบาลีใน ค.ศ. 1915 (ประมุขิโกศล (สุร ภาย) [พระมุณีโกศล (โชร ฮาย)], 2004: 4) ได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศสให้มีบทบาทในคณะสงฆ์มหานิกาย และใน ค.ศ.1922-1923 ก็ถูกส่งไปเรียนภาษาสันสกฤตที่อาณานิคม กับ หลุยส์ ฟินด์ (ส.มุขประยาธสุมิตติ (บุญ ชาติ วัฒนา) [สมเด็จพระมหาสมณเจ้า (ฮวด ตาด วชิรปัญญา)], 1993: 37-51) ก่อนจะกลับมาเคลื่อนไหวในฐานะแกนนำของกลุ่มธรรมใหม่

ใน ค.ศ.1930 พระครูสังฆัตถา ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นจางวางรองในศาลาบาลีชั้นสูง (ประมุขิโกศล (สุร ภาย) [พระมุณีโกศล (โชร ฮาย)], 2004: 5)⁵ และเมื่อฝรั่งเศสสนับสนุนให้มีการตั้งพุทธศาสนบัณฑิตย⁶ ขึ้นในปีเดียวกันนั้น พระครูสังฆัตถาก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกกรมขุนมุนีชำระพระไตรปิฎกในพุทธศาสนบัณฑิตย (ประมุขิโกศล (สุร ภาย) [พระมุณีโกศล (โชร ฮาย)], 2004: 5) ปีรุ่งขึ้นก็ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ

⁵ โรงเรียนบาลีชั้นสูงถูกยกฐานะขึ้นมาจากโรงเรียนบาลีใน ค.ศ.1922

⁶ พุทธศาสนบัณฑิตยก่อตั้งขึ้นด้วยการสนับสนุนของฝรั่งเศสที่ต้องการจะเห็นคณะสงฆ์มีบทบาทเป็นอิสระจากการถูกครอบงำโดยคณะสงฆ์ไทย นอกจากการเป็นนางสนทนแล้ว พุทธศาสนบัณฑิตยยังเป็นที่ประกอบกิจการทางศาสนา ที่ประชุมสงฆ์ และแหล่งเก็บรวบรวมคัมภีร์ทางศาสนา พุทธศาสนบัณฑิตยยังได้ออกวารสาร *กัมพูชาสุริยา* ซึ่งตีพิมพ์วรรณกรรม นิทานพื้นบ้าน คัมภีร์ทางพุทธศาสนา และเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยราชสำนัก (Edwards, 1999: 303-308 และ Chandler, 1998: 159) ภารกิจที่มีบทบาทนำในพุทธศาสนบัณฑิตยคือภารกิจในคณะมหานิกาย

เกียรติยศที่ พระสาสนโสภณ และอีก 10 ปีต่อมาคือใน ค.ศ.1940 ก็รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นที่ 2 ที่ พระพุทธโฆษาจารย์ (ประมุขีโกศล (สุร ภาว) [พระมนีโกศล (โสร ฮาย)], 2004: 8) ก่อนจะได้รับอาราธนาให้นิพนธ์คำกาพย์สำหรับบทโนกอร์เรียวในปีถัดมา

แม้จะออกพระนามทั้งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ว่าทรงอาราธนาพระพุทธโฆษาจารย์ (จวน ณาต) ให้นิพนธ์คำกาพย์สำหรับบทโนกอร์เรียว แต่ความคิดนั้นคงไม่ได้ออกมาจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพราะไม่ได้ทรงคุ้นเคยพระพุทธโฆษาจารย์อยู่แต่ก่อนด้วยใน ค.ศ.1935 ขณะมีชันษาได้เพียง 14 ปี พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ก็ต้องเสด็จไปทรงศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่วิทยาลัยปิยบดินทร์ ณ โรงเรียนเก่าของพระบิดา, วิทยาลัยราชสุดา-โอบาต์ นครไชน่า (Jeldres, 2003: 59) ในเวลา ก่อนหน้านั้นก็ดูจะยังเยาว์ชันษากว่าที่จะทรงคุ้นเคยกับพระพุทธโฆษาจารย์

ผมเสนอว่า ที่จะเป็น สมเด็จพระบรมราชาธิบดี นั้นแลเป็นผู้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทูลอาราธนาพระพุทธโฆษาจารย์ (จวน ณาต) นิพนธ์คำกาพย์สำหรับทำนองบทเพลงโนกอร์เรียวซึ่งเป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระบรมราชาธิบดีนั่นเอง

สมเด็จพระบรมราชาธิบดีทรงอ่อนชันษากว่าพระพุทธโฆษาจารย์ราว 14 ปี มีเหตุที่ทำให้เชื่อได้ว่าจะทรงรู้จักกับพระพุทธโฆษาจารย์ เพราะเมื่อในเวลาที่ทรงทำราชการในที่ราชของครุฑและล้ามประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้เกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มธรรมเก่ากับกลุ่มธรรมใหม่ในช่วงระหว่าง ค.ศ.1918–1922 โดยพวกธรรมเก่ามี สมเด็จพระธรรมลิขิต สิริมหาสังฆกิจ แก่ ออก สังฆนายกคณะมหานิกาย เป็นต้น กล่าวหาว่า การพิมพ์หนังสือ สามเณรวินัย ของพระครูสังฆสัจจตา จวน ณาต ซึ่งเป็นพวกธรรมใหม่ เป็นการกระทำที่ขัดพระราชประกาศเลข 71 ลงวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ.1918 (สฤทธประยูร ภาสุมะยาธิบถี (บุต ภาต) วัณนิบถุ [สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมมุนี]

(ฮวด ตาด วชิรปัญญา), 1993: 20) ซึ่งห้ามพิมพ์เผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับพระธรรมวินัยก่อนได้รับอนุญาตจากสภาเสนาบดี และสมเด็จพระสังฆนายกทั้งสองนิกาย (สเถอประยาสาสุเมธาคี (บุต ตาต วัฒนา [สมเด็จพระมหาสมณราชูปถัมภ์ (ฮวด ตาด วชิรปัญญา), 1993: 51–52) กับทั้งห้ามใช้หนังสือสำหรับศึกษาพระธรรมวินัยด้วยเหตุผลที่ว่า “ถ้าวินัยมีในใบลานเขาจึงอนุญาตให้ศึกษาได้ ถ้ามีในกระดาษหนังสือดูนี้เป็นวินัยใหม่ ผิดจากขนบธรรมเนียมในสมัยสมเด็จพระสังฆราชพระนามเตียง” (สเถอประยาสาสุเมธาคี (บุต ตาต วัฒนา [สมเด็จพระมหาสมณราชูปถัมภ์ (ฮวด ตาด วชิรปัญญา), 1993: 23)

สมเด็จพระสังฆนายก แก อุก นำเอาเรื่องซึ่งเป็นความนั้นขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา การนั้นก็คือ ทั้งพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระสืสุวตถ์ และพระองค์จะสืสุวตถ์มีนวังษ์ อยู่ข้างสนับสนุนพวกธรรมใหม่ ความขัดแย้งระหว่างสมเด็จพระสังฆนายกคณะมหานิกายฝ่ายหนึ่ง กับพระหนุ่มฝ่ายหนึ่ง คงไม่พ้นจากสายพระเนตรของสมเด็จพระบรมราชบิดาไปได้ นี่ยังไม่ต้องพูดถึงว่าทรงอยู่ในที่ราชวงศ์และล่ำมประจำพระองค์ ว่ากันอย่างนี้แล้ว ที่ไหนจะทรงไม่รู้จักพระครู สังฆสัตธา

ว่าอย่างหยาบๆ แล้ว สมเด็จพระบรมราชบิดา (รวมถึงพระบาทสมเด็จพระสืสุวตถ์มีนวังษ์ซึ่ง กัลยาณมิตรของข้าพเจ้าคือสมเด็จพระสังฆราช จวน ณาต กล่าวถึงว่าทรงมีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนพระครูสังฆสัตธา (สเถอประยาสาสุเมธาคี (บุต ตาต วัฒนา [สมเด็จพระมหาสมณราชูปถัมภ์ (ฮวด ตาด วชิรปัญญา), 1993: 29–31) กับพระพุทโธชาจารย์นั้น เป็นคนกลุ่มเดียวกัน คือเป็นคนกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นในกัมพูชาสมัยอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส ต่างคนต่างก็มีบทบาทอยู่ในที่ของตน แต่ก็มีส่วนที่เหลื่อม มีส่วนที่ต้องร่วมกันอยู่

การแสดงบทบาทก้าวหน้าของพระพุทธโฆษาจารย์ในเวลาดำรงสมณศักดิ์ที่พระครูสังฆสภาซึ่งได้รับแรงสนับสนุนจากเจ้านายระดับสูงรวมเข้ากับความรู้ความสามารถทางวิชาหนังสือทั้งทางธรรมและทางโลกของท่าน นำผมไปสู่ข้อสันนิษฐานที่ว่า สมเด็จพระบรมราชบิดาเป็นผู้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทูลอาราธนาพระพุทธโฆษาจารย์ (จวน ณาต) นิพนธ์คำกาพย์สำหรับทำนองบทเพลงโนกอร์เรียช

บท โนกอร์เรียช : จากเพลงสรรเสริญพระบารมีถึงเพลงชาติ

ความกระตือรือร้นเป็นอย่างมากของพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ และสมเด็จพระบรมราชบิดา ในเรื่องคำกาพย์สำหรับบท โนกอร์เรียช เพลงชาติเขมรนี้ ไม่อาจจะอธิบายด้วยเรื่องว่าต้องการจะมีเพลงชาติ (national anthem) เพราะในเวลานั้น แม้วากัมพูชาจะเกิดมีในฐานะที่เป็นชาติ (nation) แล้ว⁷ แต่หาใช้รัฐชาติ (nation state) หรือรัฐที่เป็นอธิปไตย (sovereign state) ไม่ เพราะยังคงอยู่ใต้ร่มธงฝรั่งเศส หากจะมีเพลงก็ดี ชงก็ดี หรือเครื่องหมาย ตรา และสัญลักษณ์ใดๆ ก็ดี ย่อมหมายความว่า เป็นเพลง ชงเครื่องหมาย ตรา หรือสัญลักษณ์ในพระเจ้ากรุงกัมพูชา

บท โนกอร์เรียช ซึ่งมีครบบริบูรณ์ทั้งทำนองและเนื้อร้องในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1941 ก็ควรจะเป็นแต่เพลงสำหรับพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ พระเจ้ากรุงกัมพูชา ซึ่งก็น่าจะเรียกได้ว่าเป็นเพลงสรรเสริญพระบารมี (royal anthem)

ในหนังสือเรื่อง ประวัติบทโนกอร์เรียชเพลงชาติเขมร ของ จาบ ปิน ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1959 ตอนที่เปิดตัวบทพากย์กาพย์บท โนกอร์เรียช

⁷ ดูการอภิปรายในเรื่องนี้โดยละเอียดได้ใน Edwards, 1999

จาบ ปิน แยกตัวบทนั้นออกเป็น 3 บทย่อย และขึ้นชื่อแต่ละบทย่อยว่า บทที่ 1 สรรเสริญพระบารมีพระมหากษัตริย์เขมร บทที่ 2 สรรเสริญการรจนปราสาทเขมรโบราณ และบทที่ 3 สรรเสริญคุณของเขมรซึ่งนับถือพระพุทธศาสนา โดยลำดับ (ฮาบ ธิส[จาบ ปิน], 1995: 5-6) จาบ ปิน อ้างไว้แต่ต้นว่าได้ข้อมูลมาจาก สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี (จวน ฅาต ไซตญาโณ) (ฮาบ ธิส[จาบ ปิน], 1995: 1) ซึ่งเป็นผู้นิพนธ์ การขึ้นชื่อแต่ละบทย่อยจึงน่าจะมีมาแต่แรกนิพนธ์ใน ค.ศ.1941 หรือหากมีการใส่ชื่อบทย่อยเข้าไปในภายหลัง ชื่อบทย่อยนั้นก็รับกันดีกับตัวบท เท่ากับชื่อบทย่อยเป็นการเน้นความหรือสรุปความที่มาในตัวบทย่อยนั่นเอง

การวางความที่กล่าวสรรเสริญพระบารมีพระมหากษัตริย์เขมรไว้ในลำดับต้นนั้น โดยปริยายคือการสำแดงถึงความสูงกว่า เหนือกว่า และในปัจจุบันเมื่อจะร้องบท *โนกอร์เรียช* แบบย่อ ก็จะร้องเฉพาะบทสรรเสริญพระบารมีพระมหากษัตริย์เขมร ถ้าการย่อเพลงเท่ากับการรักษาเนื้อความทั้งเพลงไว้บท *โนกอร์เรียช* ก็ไม่ใช่อะไรนอกเสียจาก เพลงสรรเสริญพระบารมี

พระบารมีที่มาในบท *โนกอร์เรียช* นั้น ส่วนหนึ่งด้วยเป็น “วงศ์กษัตราซึ่งสร้างปราสาทหิน” และ “ครอบครองแดนเขมร บุราณเรื่องเลื่องลือฯ” (ฮาบ ธิส [จาบ ปิน], 1995: 5) “ปราสาทหิน” และ “แดนเขมรโบราณ” ที่ว่าหมายความว่า มหานคร, พระนคร

กระบวนการสร้างพระนครอันมีนครวัดเป็นภาพแทนให้ปรากฏขึ้นในฐานะสัญลักษณ์ของชาติ (national emblem) เกิดขึ้นสมัยที่กัมพูชาอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส (ค.ศ.1863-1953) หลังจากฝรั่งเศสได้เขยิบเรียบอันเป็นที่ตั้งของเมืองพระนครมาจากสยามใน ค.ศ.1907 อันมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าของฝรั่งเศสที่จะได้ครอบครองพระนครอยู่เบื้องหลังความ

พยายามนำ เขียมเรียบ⁸ มาอยู่ในอาณัติของตน (Tully, 1996: 22 และ Edwards, 1999: 141-195, 196-251)

การบูรณะโบราณสถานเมืองพระนครที่ดำเนินไปอย่างอุตสาหะ ภายใต้การอำนวยการของนักวิชาการผู้อุทิศตน งานค้นคว้าทางวิชาการจำนวนมากทั้งการอ่านและแปลจารึก การลำดับกษัตริย์ และอีกร้อยแปดพันประการของนักวิชาการฝรั่งเศสอำนวยการนโยบายอย่างมหาศาลในการสร้างความเข้าใจเรื่องของเมืองพระนคร (Briggs, 1947: 345) จึงเมื่อพระนครถูกขุดขึ้นมาจากไพรชฎของสยามโดยฝรั่งเศสนั้น พระนครซึ่งถูกย่นย่อลงเหลือแต่เพียงนครวัดก็ปรากฏขึ้นในฐานะที่เป็นภาพแทนของประวัติศาสตร์ 2,000 ปี อันรุ่งโรจน์ เป็นสัญลักษณ์ของชาติ กับทั้งจะเป็นความคิดโดยสรุปรวมของชาตินิยมแบบหนึ่งของกัมพูชา (ธิปดี, 2548: 47-58)

ทั้ง สมเด็จพระมหาสุเมธารัตน์ จวน ณาต และสมเด็จพระบรมราชาธิบดีวิสุทธิขัตติยวงษ์ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นปัญญาชนชั้นนำ ต่างก็ประสูติและใช้ชีวิตอยู่ในสมัยการปกครองของฝรั่งเศส ได้ใกล้ชิดและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการปกครองอาณานิคมฝรั่งเศส ได้ เรียน รับ และรู้ ถึงกระบวนการสร้างพระนครให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาติ พระนครในสายพระเนตรของสมเด็จพระทั้งสอง จึงเป็น ภาพที่ถูกปรุงแต่งโดยทัศนะของฝรั่งเศส

พระนครแบบที่ถูกสร้างขึ้นมาจากฝรั่งเศสวางอยู่บนศาสตร์ของการอ่านจารึก โบราณคดี ภาษาศาสตร์ ฯลฯ ต่างไปจากพระนครแบบของชาวเขมรที่วางอยู่บนเรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ฯลฯ นอกจากจะอ้างว่าพระนครแบบของตนน่าเชื่อถือได้มากกว่าแล้ว พระนครแบบของฝรั่งเศสยังแสดงให้เห็น

⁸ ชื่อว่า เขียมเรียบ (សៀមរេប – Siem Reap) นี้ เรียกอย่างไทยว่า เสียมราฐ เอกสารเก่าบางชิ้นเรียก เสียมราชบุรี ก็มี ตกลงมาถึงปัจจุบัน ไทยบางคนดัดจริตเรียกเป็นไทยปนเขมรว่า เสียมราบ้าง เสียมเรียบบ้าง

เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตของกัมพูชาซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก, และถึงเห็นก็ไม่น่าเชื่อถือ, ในพระนครแบบของชาวเขมร ฝรั่งเศสเก็บเกี่ยวประโยชน์จากพระนครแบบนี้ได้โดยอ้างความเป็นทายาทของจักรวรรดิพระนคร ทั้งเพื่อปกครองชาวเขมรและอ้างสิทธิเหนือดินแดนต่าง ๆ

พระนครแบบฝรั่งเศสนี้ เป็นแบบที่สืบทอดต่อมาในหมู่ชนชั้นนำและผู้มีการศึกษาชาวเขมรซึ่งจะได้เถลิงอำนาจหลังจากที่ฝรั่งเศสถอนตัวออกไปจากกัมพูชา

หลังจากความพ่ายแพ้ในยุโรปของฝรั่งเศสช่วงต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ผสมเข้ากับการยอมให้ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งกองทหารในอินโดจีนฝรั่งเศสเมื่อปลาย ค.ศ.1940 และในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1941 ก็ต้องอนุญาตให้ทหารญี่ปุ่น 8,000 นาย เข้ามาตั้งในกัมพูชา วิธีหนึ่งที่ฝรั่งเศสนำมาใช้ในกัมพูชาคือการเอาใจผู้ปกครองชาวเขมร เพื่อหวังจะดึงมาเป็นพวกในการปกป้องอาณาเขตของตน ในระหว่าง ค.ศ.1940–1945 จึงเห็นได้ถึงการที่ฝรั่งเศสเน้นและให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงกัมพูชาในปัจจุบันสมัยเข้ากับกัมพูชาในสมัยพระนครโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทชัยวรมานที่ 7 (Chandler, 1998: 165 และ Edwards, 1999: 244-245) ความหมายของการเชื่อมโยงนั้นอยู่ที่ทายาทความเรืองโรจน์ของพระนครซึ่งเดิมเคยเป็นของผู้ปกครองชาวฝรั่งเศสถูกโอนย้าย มาอยู่ที่ผู้ปกครองชาวเขมร พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ พระเจ้ากรุงกัมพูชา จึงถูกโยงเข้ากับกษัตริย์ยุคที่รุ่งเรืองของมหานคร และพระปรีชาสามารถของอดีตกษัตริย์ก็ถูกโยงเข้าอีกทีกับปัจจุบันกษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงนำพาชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเยี่ยงอดีตกษัตริย์นั้น (Chandler, 1996 b: 300 และ Chandler, 1998: 1-8)

เมื่อ พระพุทธโฆษาจารย์ จวน ณาต โชตญาโณ จะนิพนธ์พากย์กาพย์สรรเสริญพระบารมี ความสรรเสริญพระบารมีในพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ จึงโยงกลับไปหา “ปราสาทหิน, ปราสาทศิลา” ใน “แดนเขมรโบราณเรื่องเลื่องลือ”

ซึ่งเป็น “มหารัฐ” อัน “เกิดมีช้านานมาแล้ว” (ชาป ภิธ [จาบ ปิน], 1995: 5) หากแต่ประเด็นที่สำคัญที่สุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ และน่าเชื่อ, จากการอนุมาน, ว่า สมเด็จพระบรมราชบิดา ก็จะต้องนมพระทัยไปในทางเดียวกับพระพุทธโฆษาจารย์

แม้แล้ว พระพุทธโฆษาจารย์ สนิทชิดเชื้อเป็นอันดีกับฝรั่งเศส แต่พฤติการณ์ของท่านใน ค.ศ.1943 ที่เป็นหนึ่งในผู้นำคัดค้าน, ตรงนี้เป็นการอนุมาน, การประกาศใช้ตัวอักษรโรมันแทนอักษรเขมร (Romanization) ของราชการอาณานิคมฝรั่งเศส ก็บ่งได้ว่า ท่านรักชาติ, ชาติของท่านเป็นอย่างไร พันวิสัยที่ผมจะกล่าวถึงในที่นี้, รักที่จะรักษาอักษรเขมรซึ่งเป็นอักษรชาติ (national alphabet) เอาไว้ แต่ความรักชาตินี้ไม่เกี่ยวอะไรกับการคิดหรือเชื่อตามฝรั่งเศสในบางเรื่อง จึงแม้ว่าพระพุทธโฆษาจารย์จะไม่เอาฝรั่งเศส ก็ไม่แปลกที่ท่านจะนำความคิดของฝรั่งเศสมาใช้ใน บท *โนกอร์เรียช*

ผมมีข้อสังเกตทั้งไว้อตรงนี้ด้วยว่า บท *โนกอร์เรียช* เป็นอย่าง god (ไม่ใช่ God) save the King หรือ god save the Country มากกว่าจะเป็นอย่างเพลงสรรเสริญพระบารมีของสยาม

วงดนตรีเขมรจะบรรเลงและขับร้องบท *โนกอร์เรียช* ในฐานะที่เป็นเพลงชาติครั้งแรกเมื่อไรไม่ทราบ ที่อยู่ในวิสัยจะอนุมานก็มีแต่เพียงว่า หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงคิดว่าเอกราชสมบูรณ์ของกัมพูชาได้มาแต่ในวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1953 เป็นต้นมานั้น *โนกอร์เรียช* ก็ปรากฏขึ้นในฐานะเพลงชาติโดยภาคภูมิ

คำถามคือทำไมต้องเป็นบท *โนกอร์เรียช* คำตอบแบบที่ง่ายที่สุดคือก็เพราะพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุคือสมเด็จพระบิดาเอกราชชาติ การสรรเสริญพระองค์ก็เท่ากับการสรรเสริญชาติไปโดยปริยาย

เอกราชครั้งแรกของกัมพูชาเกิดขึ้นในวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ.1945 โดยการสนับสนุนของญี่ปุ่น (Chandler: 1996 a, 165-188) เอกราชของกัมพูชา

ในครั้งนั้น เกิดขึ้นท่ามกลางการถอยร่นของญี่ปุ่นในทุกสมรภูมิ และหลังจากนั้นไม่นาน ฝรั่งเศสกลับเข้ามาสถาปนาอำนาจของตนในกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในสภาพการณ์ที่สูญเสียสถานะเดิมของตนไป ฝรั่งเศสจึงต้องยอมทำความตกลงที่ประนีประนอมและผ่อนปรนกับกัมพูชา ตามข้อตกลงดังกล่าวกัมพูชาได้รับรัฐธรรมนูญและสิทธิในการตั้งพรรคการเมือง ในขณะที่ฝรั่งเศสยังคงควบคุมดูแลด้านการทหาร การคลังและการต่างประเทศ

เอกราช, อีกครั้ง, กลายมาเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของทุกพรรคการเมือง แต่หลังการเลือกตั้งผ่านไป 2 ครั้ง (ค.ศ.1946 และ ค.ศ.1951) หมดรัฐบาลไปหลายชุด กัมพูชาที่เป็นเอกราชก็ยังไม่ปรากฏ จนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1952 พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุวรมันก็ทรงเริ่มการรณรงค์เพื่อเอกราชที่พระองค์เรียกว่า Royal Crusade for Independence โดยทรงสัญญาว่าจะนำเอกราชบริบูรณ์มาสู่กัมพูชาภายในสามปี

หลังจากที่ทรงเริ่มรณรงค์เพื่อเอกราชอย่างจริงจัง ในปลาย ค.ศ.1953 ฝรั่งเศสซึ่งกำลังเพลี่ยงพล้ำในสงครามเวียดนามก็ยอมสละอำนาจในการควบคุมกิจการทางการเงินการคลังและการทหารให้แก่กัมพูชา เว้นไว้เรื่องทางเศรษฐกิจบางประการ แม้ว่ายังคงหลงเหลืออำนาจของฝรั่งเศสอยู่ และต้องรองจนกว่าการประชุมที่เจนีวาจะเสร็จสิ้นลงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1954 จึงกล่าวได้ว่า กัมพูชามีเอกราชที่สมบูรณ์ แต่ในสายตาของชาวกัมพูชา เอกราชที่ใฝ่ฝันมาสู่กัมพูชาตั้งแต่ วันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1953 และพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุก็ทรงกลายเป็น **วีรบุรุษแห่งชาติ** และ **พระบิดาเอกราชชาติ**

เดือนมีนาคม ค.ศ.1955 พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุสละราชย์ เวนถวายสมเด็จพระบรมราชาบิดา ทรงลงมาอยู่ในที่สมเด็จพระอุปโยราช และเป็นประธานของกลุ่มการเมืองที่ใช้ชื่อว่า สังคมราษฎรนิยม เพื่อลงเลือกตั้งในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1955 สมเด็จพระสีหนุใช้พระองค์เองและกลไกของรัฐสลายพรรคการเมืองคู่แข่งของพระองค์จนสิ้นกำลัง เมื่อการเลือกตั้งใน ค.ศ.1955

มาถึง กลุ่มการเมืองของสมเด็จพระสังฆราชก็ได้ที่นั่งทั้งหมดในสภาแห่งชาติ พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อีก 15 ปีต่อจากนั้นก็ทรงดำรงฐานะประมุขแห่งรัฐบ้าง นายกรัฐมนตรีบ้าง แต่ที่สำคัญที่สุดคือฐานะสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ส.ม.อ.) ที่แปลได้ว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ซึ่งคือประชาชนกัมพูชาทั้งปวง

วันที่ 16 กันยายน ค.ศ.1959 มีหนังสือฉบับหนึ่งออกมาจากสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการร้องบทโนกอร์เรียช ความในหนังสือฉบับนั้นมีดังนี้

ในโอกาสพิธีบุญเป็นทางการ หรือในโอกาสรับเสด็จพระราชดำเนินทัศนศึกษาในสมเด็จพระสังฆราช⁹ คณะกรรมการบุญหรือคณะกรรมการเตรียมการต้อนรับจะจัดให้ยุวชนราชสังคมนิยมกรมหนึ่งร้องบทโนกอร์เรียชเป็นเกียรติยศจำเพาะสมเด็จพระบิดาเอกราชชาติ ฯ

โดยทรงได้เล็งเห็นว่า บทโนกอร์เรียชเป็นบทสำหรับชาติทั้งมวล สมเด็จพระสังฆราชทรงสบพระราชหฤทัยต้องการให้มนตรีข้าราชการ กับทั้งประชาพลรัฐทั้งปวงซึ่งมาประชุมในโอกาสสดุดีกล่าวถึงข้างต้นนั้น ร้องบทโนกอร์เรียชด้วยกันทั้งสิ้น ฯ

อาศัยเหตุนี้ ขอสหชินวินจัดแจงให้ได้ตามพระประสงค์ข้างต้นต่อไป ฯ

ชาบธ กิส[จาบ ปิน], 1995 (การเน้นเป็นของผม)

เท่ากับว่า ใน ค.ศ.1959 ซึ่งกัมพูชาดำรงฐานะเป็นรัฐเอกราช มีบท โนกอร์เรียชเป็นบทเพลง “สำหรับชาติทั้งมวล” คือเป็นเพลงชาติ (national anthem) นั้น

⁹ สมเด็จพระสังฆราชหมายถึงสมเด็จพระสังฆราช สหชินวินเป็นคำนำหน้าชื่อของสมาชิกสังฆมณฑลราชวินนิย

ก็ยังคงมีการจัดให้ขับร้องบท โนกอร์เรียช “เป็นเกียรติยศจำเพาะสมเด็จพระบิดาเอกราชชาติ” คือสมเด็จพระสืหนุ แม้ว่าจะไม่ได้ทรงอยู่ในราชย์แล้วก็ตาม บท โนกอร์เรียช ในเวลาที่เป็นเพลงชาติเขมรจึงไม่แยกชาติออกจากสมเด็จพระสืหนุไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์หรืออดีตกษัตริย์ก็ตามที่ และยังคงให้ความสำคัญแก่กษัตริย์มากกว่าชาติ

ท้ายความ

กล่าวอย่างหยาบๆ อีกแบบหนึ่งได้อาจดังนี้ว่า ชาติของพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุในสมัยสังคมราษฎรนิยม (ค.ศ.1955–1970) ก็คือ พระองค์เอง หรือเขียนได้ว่า ชาติ = k_1 กษัตริย์ (เมื่อ k_1 เป็นค่าสัมประสิทธิ์ มีค่าเท่ากับ พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ) ชาติของพระองค์นั้นมีพระนครและอาณาประชานุราษฎรเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย แต่องค์พระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุจะเป็นภาพที่เด่นกว่าพระนคร และจะข่มเอาราชฎาวไว้ได้พระบารมี

ในสมัยพระราชอาณาจักรที่ 2 (ค.ศ.1993 –ปัจจุบัน) เมื่อบท โนกอร์เรียช กลับมามีฐานะเป็นเพลงชาติอีกครั้งหนึ่งนั้น ชาติ $\neq$ กษัตริย์ จะยังคงเหลืออยู่ก็แต่ ชาติ กับ พระนคร

“ทว่า—นั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเราจะค่อยพูดถึงกันในโอกาสต่อไป”
(เอ็นเด้, 2537: 457)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2545. **นิราศนครวัด**.

กรุงเทพฯ: มติชน.

ธิปัตย์ บัวคำศรี. 2548. “เอกสารมหาบุรุษเขมร”: การศึกษางานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศานติ ภัคทีคำ. 2547. “เพลงชาติกัมพูชา ความแตกต่างทางการเมืองในจุดร่วมแห่งอดีตที่รุ่งเรืองของพระนคร.” ศิลปวัฒนธรรม 25, 11 (กันยายน): 139-143.

เอ็นเต้, มิฆาอิล. 2537. **จินตนาการไม่รู้จบ**. แปลโดย รัตนา รัตนดิลกชัย. กรุงเทพฯ: เรไร.

ภาษาเขมร

ฮาล์ บ็องอี. 1999. การศึกษาแบบพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา 1940-1954 [จัน ปุนนี. 1999. การศึกษาแบบพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา ค.ศ.1940-1954]. In 2nd National Socio-Cultural Research Congress on Cambodia, February 3-5, Royal University of Phnom Penh.

ฮาบ ติส. 1995. **บริบทของครมวาทะชาติไทย** ภูมิกฤต: อยุธยา. [จาก ปิน.1995. ประวัติบทกวีราชเพลงชาติเขมร. พนมเปญ: อัสรา.]

- มหาสมุทรอินเดีย, สหประชาชาติ (กรุงเทพฯ). 1993.
 กฎหมายสิทธิบัตรสิทธิบัตรสิทธิบัตร (ผู้สม ณาการ). ผู้แต่ง:
 ฤทธิศาสตร์บัณฑิต, 1993) [มหาสมุทรอินเดีย (ฮวด ดาต วชิรปัญญา),
 สมเด็จพระ. กัลยาณมิตรของข้าพเจ้าคือสมเด็จพระสังฆราช
 (จวน ณาการ). พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต].
- มูรีลลอส (สุร บาย). 2004. ประเพณีพิธีกรรมประเพณีประเพณี ประเพณี.
 เปรียญณา ประเพณี 1. ไชยธรรม: มหาสมุทร. ผู้แต่ง:
 บัณฑิตวิทยาลัย, [มูรีลลอส (ฮวด ดาต), พระ. 2004.
 พระราชพิธีกรรมในสมเด็จพระสังฆราช โจ ณา ฆตยาโน
 ชั้นที่ 1 ในคณะมหานิกาย. พนมเปญ: บรรณาธิการศึกษา ขัด.]
- วัฒนธรรมไทย ภาคที่ 2 พ-ม. 1968. เปรียญพิธีกรรม 5. ผู้แต่ง:
 ฤทธิศาสตร์บัณฑิต, [งานประชุมวิชาการที่ 2 โย-อ. 1968.
 พิมพ์ครั้งที่ 5. พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต].

ภาษาอังกฤษ

- Armstrong, John P. 1964. **Sihanouk Speaks**. New York: Walker and Company.
- Becker, Elizabeth. 1998. **When the War Was Over: Cambodia and the Khmer Rouge Revolution** New York: Public Affairs.
- Briggs, Lawrence Palmer. 1947. "A Sketch of Cambodian History" The Far Eastern Quarterly 6 French Indochina (August): 345-363.
- Chandler, David P. 1996 a. "The Kingdom of Kampuchea, March – October 1945" In **Facing the Cambodian Past: Selected Essays 1971-1994**. Chiang Mai: Silkworm Books :165-188.

- Chandler, David P. 1996 b. "The Tragedy of Cambodian History" In **Facing the Cambodian Past: Selected Essays 1971-1994**. Chiang Mai: Silkworm Books : 297-309.
- Chandler, David P. 1998. **A History of Cambodia**. 2nded. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Edwards, Penny. 1999. **Cambodge: The Cultivation of A Nation, 1860-1945**. Ph.D. Thesis, Monash University.
- Headley, Jr., Robert K. *et al.* 1977. **Cambodian-English Dictionary**. Washington D.C.: The Catholic University of America Press.
- Jeldres, Julio A. 2003. **The Royal House of Cambodia**. Phnom Penh: Monument Books.
- Kiernan, Ben. 1985. **How Pol Pot Came to Power: A History of Communism in Kampuchea, 1930-1975**. London: Verso.
- "Modern Khmer Music." In Ly Daravuth and Ingrid Muan ,eds. 2002. **Cultures of Independence: An Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950's and 1960's**. Phnom Penh: Reyum.
- Nepote, Jacques and Dy, Khing Hoc. "Literature and Society in Modern Cambodia" In Tham Seong Chee, ed. 1981. **Essays on Literature and Society in Southeast Asia: Political and Sociological Perspectives**. Singapore: Singapore University Press : 56-81.

- Osborne, Milton E. 1997. **The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)**. Bangkok: White Lotus.
- Osborne, Milton. 1973. "King-making in Cambodia: From Sisowath to Sihanouk" Journal of Southeast Asian Studies 4 (September).
- Steinberg, David J. *et al.* 1985. **Cambodia: its People, its Society, its Culture**. New Haven: HRAF Press.
- Tully, John. 1996. **Cambodia Under the Tricolour: King Sisowath and the 'Mission Civilisatrice' 1904-1927**. Victoria: Monash Asia Institute, Monash University.
- Vickery, Michael. 1977. **Cambodia After Angkor, The Chronicular Evidence for the Fourteenth to Sixteenth Centuries**. Ph.D. Dissertation, Yale University.

The History of the Khmer National Anthem “Nokor Reach”: A Preliminary Study

Thibodi Buakumsri

Nokor Reach is the present-day Cambodian national anthem in Khmer. It probably came to be the national anthem after independence from France in 1953. More than two decades after the coup in March of 1970, there have been three national anthems for Cambodia; they were changed according to the form of the then ruling governments. When Cambodia was returned as a second kingdom in 1993, *Nokor Reach* also returned as the national anthem.

Some academics believe that *Nokor Reach*'s text represents the glorious Angkor empire, but I think the argument shows no connection to the context. The most important thing in my view is that the argument was dominated by an idea called the *Angkor Myth*.

In this article, I will examine the history of *Nokor Reach*. I will try to show that *Nokor Reach* before the independence era was not the national anthem, but was a royal anthem. The king who was praised in the royal anthem is S.M. Norodom Sihanouk (1st reign: 1941–1955 and 2nd reign: 1993–2005). In 1955, S.M. Sihanouk abdicated the throne, established his political group to run for election and became Prime Minister. *Nokor Reach* as the national anthem, however, was still used as the anthem for Samdech Sihanouk, the father of independence of Cambodia.